

Еμίνακο

Науковий щоквартальник
№2 (18) (квітень-червень)
Том 1

Київ-Миколаїв
2017

УДК 94+327+930+902/904

Засновник видання:

Науково-дослідний центр «Лукомор'є» Інституту археології НАН України

Зареєстровано як друкований засіб масової інформації (Реєстраційне свідоцтво: КВ № 13415-2299Р)

Журнал внесено до Переліку наукових фахових видань України з історичних наук (Наказ МОН України № 1328 від 21 грудня 2015 року)

Головний редактор: *Олександр Тригуб*

Заступники головного редактора: *Ігор Кривошея, Віктор Погромський*

Відповідальний секретар: *Кирило Горбенко*

Редакційна колегія: Буйських А.В., д.і.н., ст. наук. співр. (Київ, Україна)
Гаврилюк Н.О., д.і.н., ст. наук. співр. (Київ, Україна)
Гребенніков Ю.С., к.і.н., доцент (Миколаїв, Україна)
Гречко Д.С., к.і.н., ст. наук. співр. (Київ, Україна)
Димчик Рафал, доктор історії, ад'юнкт (Познань, Польща)
Казьмирчук Г.Д., д.і.н., професор (Київ, Україна)
Кривошея І.І., д.і.н., професор (Умань, Україна)
Кринко Є.Ф., д.і.н., професор (Ростов-на-Дону, Російська Федерація)
Михайлуца М.І., д.і.н., професор (Одеса, Україна)
Панковський В.Б., к.і.н., наук. співр. (Київ, Україна)
Симоненко О.В., д.і.н., професор (Київ, Україна)
Смирнов І.О., к.і.н., доцент (Миколаїв, Україна)
Тихонов А.К., д.і.н., професор (Володимир, Російська Федерація)
Тробські Мацей, доктор габілітований, професор (Ченстохова, Польща)
Шитюк М.М., д.і.н., професор (Миколаїв, Україна)
Шкляж Й.М., д.і.н., професор (Миколаїв, Україна)

Рецензенти:

Господаренко О.В., кандидат історичних наук, доцент (МНУ імені В. Сухомлинського)
Ігнатуша О.М., доктор історичних наук, професор (Запорізький національний університет)
Тодоров І.Я., доктор історичних наук, професор (Ужгородський національний університет)

Адреса редакції:

54003, м. Миколаїв, площа Адміралтейська 1, Інститут історії, політології та права МНУ імені В. Сухомлинського, Науково-дослідний центр «Лукомор'є», **E-mail:** alextrigub@ukr.net

Дивіться наші статті на сторінках:

Офіційна сторінка в Інтернеті: <http://www.eminak.mksat.net>

Журнал індексується:

Системою РІНЦ (Російська Федерація) та розміщено у бібліотеці **e-LIBRARY.RU**
Наукометричною системою **Index Copernicus** (Республіка Польща) – ICV 2015: 40.07.
Наукометричною базою **Open Academic Journals Index** – Impact Factor OAJI: 0.201
Статті й анотації присутні у міжнародній бібліотечній базі **EBSCO Information Services** (EBSCO, США)

Емінак: науковий щоквартальник. – 2017. – № 2 (18) (квітень-червень). – Т. 1. – 143 с.

Рекомендовано до друку Науково-методичною радою НДЦ «Лукомор'є» (протокол № 5 від 10.05.2017 р.)

Статті подаються в авторській редакції. Автори несуть відповідальність за достовірність фактів, імен і за граматичні та стилістичні помилки.

ISSN 1998-4634

© Автори статей, 2017

© Науково-дослідний центр «Лукомор'є», 2017

* *Емінак* (грец.) – за однією з версій, ім'я скіфського царя, що здійснював владу над Ольвією.

ЗМІСТ

Історія України

Доценко Віктор Реформи Данила Романовича та піднесення Галицько-Волинського князівства у другій половині XIII ст.	5
Ткачук Віталій Символіка антимінсу як дару у православній церкві XVII-XVIII ст.	10
Шеретюк Руслана, Стоколос Надія Медична справа як один із векторів діяльності римо-католицьких чернечих орденів на теренах Волині (XVII – перша половина XIX ст.)	19
Маслійчук Володимир Училищна реформа у Київському намісництві та Київське Головне народне училище (1788-1796 рр.)	26
Доморослий Валентин Діяльність українських депутатів щодо вирішення національного питання у другій Державній думі Російської імперії	32
Срібняк Ігор «Що ви нам про книжки і науку? Ви нам хліба вистарайтеся...» (українська «пропаганда» у таборі Фрайштадт, Австро-Угорщина у кінці 1914 – на початку 1915 рр.)	39
Хоменко Віталій Суспільно-політична діяльність Михайла Грушевського в еміграції (1919-1924 рр.)	45
Мандрик-Мельничук Марія Історія жінок у боротьбі за незалежність: Ольга Гузар	50
Матухно Юлія Маніпулятивні методи більшовиків у процесі впровадження та реалізації святкової політики у 1920-х рр. (на матеріалах Півдня України)	56
Холутовська Ірина Промисловий сектор економіки України у роки «перебудови»	62

Всесвітня історія та міжнародні відносини

Нефедов Костянтин Культ перших царів династії Селевкідів у світлі нового напису з Ег Еолійських (російською мовою)	68
Михайлюк Марина Порятунок західноєвропейського єврейства у роки нацистського режиму	75
Распутіна Лідія Українсько-китайські зв'язки: історія та сучасні тенденції	85
Матлай Любава Історичний і політичний феномен монархії (на прикладі Королівства Іспанії)	90
Вовчук Людмила, Андреева Катерина Нормативно-правова база канадсько-російських відносин як передумова для взаємовигідного партнерства	95
Іваннікова Ірина Теоретико-методологічні засади дослідження «м'якої сили» КНР	99

Історіографія, джерелознавство та спеціальні історичні дисципліни

Жмака Віталій Соціально-економічний розвиток міст Лівобережної України у 1920-ті роки: джерельна база питання	105
Теплова Інна Історіографія дослідження роду Скадовських	112
Ухач Василь Сучасна вітчизняна історіографія «повстанських республік» як однієї із форм українського повстанського запілля (весна 1943 – поч. 1945 рр.)	117

Історія науки і техніки

Петрученко Олексій Граф С.Ю. Вітте про спорудження стратегічних залізниць	123
Бурлак Ганна Професор В.Є. Таїров (1859-1938) – засновник розсадницької бази виноградарства України	128
Бєлова Ольга Євген Храпливий – фундатор теорії суспільної агрономії у Галичині (1899-1949 рр.)	135

CONTENT

History of Ukraine

Dotsenko Viktor	Reforms of Danylo Romanovyts and Galicia-Volyn principality's ascension in the second part of the XIII th century	5
Tkachuk Vitaliy	Symbolism of antimimension as a gift in the Orthodox Church of the XVII-XVIII centuries	10
Sheretyuk Ruslana, Stokolos Nadija	Medical affair as one of the vectors of Roman Catholic monastic orders in the territory of Volyn (XVII – the first half of the XIX century)	19
Masliychuk Volodymyr	School reform in Kyiv province and Kyiv main people school (1788-1796)	26
Domoroslyi Valentyn	The activity of Ukrainian deputies concerning the solution of nationality issue in the Second State Duma of Russian Empire	32
Sribnyak Ihor	«What do we about books and science? You completion us bread...» (Ukrainian «propaganda» in the camp Freistadt, Austria-Hungary in late 1914 – early 1915)	39
Khomenko Vitaliy	The Mykhaylo Hrushevskiy's Social and Political Activity in the Emigration (1919-1924)	45
Mandryk-Melnychuk Mariya	The history of woman in the struggle for independent: Olga Huzar	50
Matuhno Julia	Manipulative methods of bilshovikiv in the proceedings of the two realistics of sunflower politics in 1920s (in the South Ukraine)	56
Homutovska Irina	Industrial sector of Ukrainian economy in the year of «perestroika»	62

World History and International Relations

Nefedov Konstantyn	Cult of the First Seleucid Kings in the Light of the New Inscription from Aigai in Aiolis (in Russian)	68
Mykhailiuk Maryna	Salvation Jews Western European during the Nazi Regime	75
Rasputina Lidiia	Ukrainian-Chinese relations: history and current trends	85
Matlay Lyubava	Historical and political phenomenon of the monarchy (by the example of the Kingdom of Spain)	90
Vovchuk Ludmyla, Andreieva Kateryna	Normative and legal framework of the Canadian-Russian relations as a prerequisite for a mutually beneficial partnership	95
Ivannikova Iryna	Theoretical and methodological basis of the study of China's «soft power»	99

Historiography, Source Study and Special Historical Disciplines

Zhmaka Vitaliy	Social and economical development of the towns on the Left-Bank Ukraine in the 1920s: the sources of the question	105
Teplova Inna	Historiography of the study of the Skadovs'ki family	112
Ukhach Vasyl	Modern domestic historiography of the «rebel republics» as one of the forms of the Ukrainian rebel zapillia (spring 1943 – early 1945)	117

History of Science and Technology

Petruchenko Alexey	Earl S. Vitte about construction of strategic railways	123
Burlac Ganna	Professor V. Tairov (1859-1938) – the founder of viticulture nursering base in Ukraine	128
Belova Olga	Evgen Hraplyvyiy – the founder of theory of public agronomy in Galychyna (1899-1949)	135

УДК 94 (477)

ІСТОРІЯ ЖІНОК У БОРОТЬБІ ЗА НЕЗАЛЕЖНІСТЬ: ОЛЬГА ГУЗАР

Марія Мандрик-Мельничук

Буковинський державний медичний університет
Україна, 58002, м. Чернівці, Театральна площа, 1
e-mail: mandricescu@yahoo.com

Історія жінок та їхньої значущості у боротьбі за українську державність сьогодні є предметом досліджень кількох наук. Ця проблема розглядається з позицій соціальної, політичної та військової історії, психології, антропології. Упродовж другої половини ХХ ст. сформувався окремий міждисциплінарний напрямок – гендерні студії. У 1958 р. психоаналітик із Каліфорнійського університету Роберт Столлер розтлумачив «гендер» як соціальні прояви приналежності до статі. У 1963 р. науковець використовує термін «гендерне самоусвідомлення», яким зробив чітке розмежування між біологічним і соціальним. Шейла Тобіас (Sheila Tobias) – одна із засновниць сучасних гендерних студій і фундаторка Національної Організації Жінок у США, у 1969 р. запропонувала уточнення – female studies – жіночі дослідження. Радше йдеться про реконструкцію, повернення постатей визначних жінок в історію науки, мистецтва, культури, політики, відтворення особливого, властивого лише жінці стилю світосприйняття та світовідчуття.

Упродовж останніх двадцяти років зростання пізнавального інтересу до жіночої проблематики призвело до формування окремих дослідницьких напрямків, центрів соціально-психологічного спрямування. Однак недостатньо вивченою ця проблематика залишається з позиції історії, історіографії та джерелознавства, які покликані зруйнувати радянську тенденцію вилучення жіночих постатей з історії, вихолощення визвольної тематики та зведення її до домінуючої ролі чоловіків.

На вивчення ролі жіноцтва у визвольних змаганнях ХХ ст., тим більше, у націоналістичному русі 1930-1940-х рр. наклалося традиційно обережне сприйняття діяльності ОУН, а отже, і участі жінок у підпіллі. У більшості праць з історії визвольної боротьби жінка асоціюється з виконанням другорядних ролей. Можливо, це робилося з тих міркувань, щоб уберегти розвідниць і зв'язкових від полону, допитів, тортур і таборів. Пережите

вносило глибокий розлам у життя жінки [10; 12-15].

Серед перших наукових праць у сучасній історіографії, які так чи інакше торкаються згаданої проблематики, дослідження Л. Онишко, М. Дядюк, О. Стяжкіної, Т. Антонової, Л. Волошко, О. Кісь, Я. Музиченко, Г. Бурнашова. Проте йдеться про вивчення лише окремих аспектів.

Ольга Захарівна Гузар належить до найбільш яскравих жіночих постатей в українській історії першої половини ХХ ст. Вона народилася 1885 р. у Відні у греко-католицькій родині Захара Ігнатовича й Августи Йосипівни Павлюхів. Незрозуміло з яких причини, але в анкеті, датованій 1941 р., у румунській сигуранці (служба безпеки – М.М.), вона власноруч зазначила 1885 р., згодом 1888 р.

Батько Ольги, Захар Павлюх, народився 16 вересня 1848 р. у с. Хашів (зараз Турківський район, Львівська область), у родині вїта. Початкову освіту отримав у василіанській школі у Лаврові. Потім навчався у нормальній школі у Дрогобичі та гімназії у Самборі. Дуже рано проявив свій малярський хист. Шкільні вчителі захоплювалися хлопцем. Кардинальним чином змінилася доля Захара Павлюха після того, як про його здібності дізнався відомий галичанин Михайло Качковський. Потрібно кілька слів сказати про нього та його вплив на подальше життя юного Захара. М. Качковський походив із родини греко-католиків, отримавши філософську та правничу освіту у Львівському університеті, працював у системі судочинства спочатку на посаді аускультанта суду у Самборі, згодом судейського актуара, радника окружного крайового суду, радника Вищого крайового суду. Він був першим суддею, який вів судовий процес українською, через що мав постійні конфлікти з польською владою. М. Качковський став одним із перших депутатів Галицького сейму (1861-1866), займався меценатською діяльністю. Саме за наполяганням М. Качковського родина Павлюхів погодилася віддати свого сина Захара до Кракова у най-

старішу польську гімназію Святої Анни, що розташовувалася по вул. Плац на Греблях, 9. Про престижність закладу свідчить той факт, що наприкінці 1870-х рр. тут отримували освіту Андрій (Роман), Юрій та Олександр Шептицькі.

У гімназії хлопцеві пощастило навчатися у відомого польського маляра Яна Матейка (Jan Alojzy Matejko). Захарові дозволили поєднувати військову службу із навчанням у гімназії. Далі студював на юридичних факультетах Краківського та Віденського університетів.

У другій половині XIX ст. у Відні проживало багато української молоді. Серед студентства переважали вихідці із західноукраїнських теренів. У 1860-х рр. за сприяння А. Вахнянина розгорнуло активну діяльність академічне товариство «Січ». Студент Павлюх знайомиться із О. Терлецьким та І. Горбачевським. Стає почесним членом «Січі».

У 1870-х рр. Захар Павлюх активно підтримував товариства «Просвіта», «Руська Бесіда». До «Руської Бесіди» часто запрошував офіцерів львівського гарнізону. Часто за свій кошт викупував українські книги у «Просвіті» та розсилав їх поштою українцям у віддалені села. Також він дуже цікавився галицьким часописом «Діло» та підтримував його фінансово. Чайковський (далекій родич Павлюха – Ольга Павлюх-Гузар, то сестра її чоловіка Володимира Любов-Ірина віддала свою доньку від другого шлюбу Ірену-Ростиславу за Миколу Ставничого – внука Андрія Чайковського) у своїх споминах, опублікованих у газеті «Діло», описує свої дружні стосунки з ним. «Від нього я довідався, – пише А. Чайковський, – як він (З. Павлюх – М.М.) неукраїнське офіцерство інформував про українців, про котрих знали вони на підставі чужих інформацій, що це нічого іншого, як греко-католики поляки, і тому навіть у підручниках для підфіцерів галицькі поляки на загал називалися польськими полками» [9]. Генерала хвилювала проблема хворобливого антимилітарного налаштування українців. Серед найближчих друзів генерала були П. Лімницький, Р. Стеблецький і Д. Савчак.

Згодом Захар Павлюх отримав науковий ступінь доктора права. У 1860-х рр. знайомиться з Іваном Франком, який тоді працював над докторською дисертацією у Віденському університеті. Товариство «Січ» у Відні згуртовувало навколо себе еміграційну молоддь. Січовики звернулися до свого почесного члена пана Захара – вже іменитого портретиста намалювати портрет І. Франка. Майстер

виконав замовлення, але передати його товариству «Січ» йому не судилося. Лише у 1940 р. наймолодший син поета Петро Франко, тодішній депутат Верховної Ради УРСР, керівник літературно-меморіального музею, відкритого 10 жовтня 1940 р. у будинку письменника у Львові, звернувся до доньки художника – Ольги Гузар із пропозицією викупу портрета за 5 тис. крб. для експозиції [16]. Спеціально для цього до Чернівців виїхала делегація на чолі з дружиною Петра Франка пані Ольгою Білевич [4]. Портрет писався пастеллю з натури у 1893 р., коли Іван Франко захищав свою дисертацію у Відні. Він довго не виставлявся, а згодом, у 1950-х рр. роботу Захара Павлюха, правда без підпису художника та зайвих пояснень екскурсоводів, можна було побачити у музеях Михайла Грушевського й Івана Франка у Львові. Крім того, Захар Павлюх залишив після себе цілу галерею портретів українських патріотів, громадських і державних діячів – Т. Шевченка, О. Барвінського, А. Шептицького, К. Чеховича, В. Яворського, Є. Олесницького, Ю. Романчука. Усі свої художні роботи Захар Павлюх перевіз із Відня до Чернівців і заповів їх Національному музею фундації митрополита А. Шептицького (зараз Національний музей імені А. Шептицького). Після смерті батька Ольга Гузар передала у 1934 р. усі сорок картин Національному музею у Львові.

Захар Павлюх обрав кар'єру військового юриста та працював у системі військового судочинства. У 1893 р. став референтом військового судівництва у званні майора у Перемишлі. У 1900 р. був переведений до Відня на посаду референта при Найвищому військовому суді. У цій установі Захар Гнатович дослужився до високого рангу генерал-майора юстиції. У період існування ЗУНР отримав пропозицію від президента Є. Петрушевича й уряду. Він став на бік української влади й у 1919 р. переїжджає до Станіслава, де займався організацією системи військового судочинства ЗУНР. Однак поразка національно-визвольних змагань і вимушений виїзд уряду ЗУНР в еміграцію перервав його плани. Після 1921 р. переїхав назад до Відня, де жив на свою пенсію та безпосередньо присвятив себе малярству. Тут проживав до січня 1934 р., коли переїхав до своєї доньки Ольги Гузар у Чернівці.

Генерал Павлюх допомагав коштами українському студентству, оплачував багатьом помешкання, харчування, підтримував фінансово газети «Діло», «Батьківщина», у великій

кількості викупував квитки театру «Української Бесіди» і роздавав їх тим, хто не мав коштів.

24 лютого на 86-му році життя генерал-аудитор помер у родинному помешканні Гузарів. У довідці про смерть Захара Павлюха знаходимо таку інформацію, що смерть генерала була зафіксована у будинку на вул. Авраам Янку, 8. Поминальна панахида відбувалася без особливої помпезності. Поховали 4 березня на Руському кладовищі.

Дитинство Ольги було невід'ємно пов'язане з кар'єрою батька, бо їй доводилося слідувати за ним, часто змінюючи міста та навчальні заклади. У 1896 р. вона вступила до Віденської народної школи, але провчилася лише рік, потім поїхала до знайомих батька до Львові – Гузаря Євгена Дмитровича, де знайомиться зі своїм майбутнім чоловіком Володимиром. У Львові Ольга продовжила навчання в Українській народній школі. У 1898 р. її батька перевели до Перемишля й Оля вирушила з ним. Тут Ольга закінчила 8 класів школи та дворічні курси. У 1908 р. разом із батьком переїхала до Відня, де три роки ходила до жіночої гімназії.

Гузар Володимир народився 1881 р. у м. Городок на Львівщині у родині Євгена та Єлизавети Гузарів. Його батько Євген Гузар був відомим церковним діячем, професором-прелатом при папській курії, викладав катехитику теологам у Львівському університеті. Написав низку праць: «Нарис катехитики і методики», «Літургіка греко-католицької церкви», «Практичний провідник науки релігії в школі і в церкві». Належав до найближчого оточення митрополита А. Шептицького.

У 1907 р. Ольга та Володимир одружилися. Подружжя спочатку оселилося у Львові, потім у Чернівцях, де Володимир отримав роботу.

Ще у 1909 р. на пропозицію відомого політика та науковця С. Смаль-Стоцького Ольга вступила до «Жіночої громади». Попри популяризацію освіти та піднесення національної свідомості жіноцтва на Буковині, товариство не афішувало своїх головних цілей. У Громаді Ольга зустрічалася з відомими тоді буковинськими діячками Вандою де Лук-Лукашевич, Михайлиною Левицькою. У 1925 р. Ольга Гузар взяла участь у жіночому конгресі у Бухаресті. Цей захід організувала принцеса Александра Канта-Кузіно. Ольга поїхала до Бухаресту з меморандумом від українських жінок краю. На цьому форумі їй було доручено розповісти про румунізаційну політику на Буковині. Завдяки виступу Ольга вмить стала ві-

домою та потрапила на шпальта різних зарубіжних газет, отримувала листи з-за кордону. Її виступ привернув особливу увагу діячів української еміграції. До неї почали одна за одною надходити пропозиції про вступ до тієї чи іншої політичної організації.

«Жіноча громада» ставала ініціатором обговорення українського питання на рівні цих форумів. Так, у лютому 1929 р. за ініціативи голови «Жіночої громади» О. Гузар у Чернівцях відбувся перший з'їзд жінок краю, на якому головувала Ольга Кобилянська.

У Чернівцях при греко-католицькій церкві ще з 1886 р. діяло жіноче товариство «Мироносиці». У ньому в різний час головували Ольга Гузар, Олена Сірецька, Ванда де Лук-Лукашевич. Серед почесних членкинь були Ольга Кобилянська, Зиновія Грушкевич і Генріка Ясеніцька. Попри благодійництво та волонтерство, жіноцтво збирало кошти для Українського комітету з питань надання допомоги емігрантам у Румунії імені С. Петлюри у Бухаресті [6]. Саме тому сигуранца уважно стежила за «мироносицями». Серед емігрантів, які вимушено опинилися у Румунії, були українські вояки армії УНР, інтерновані у таборах. Також до них додалися науковці, журналісти, працівники дипломатичних місій, громадські діячі. Для координації життя та діяльності розпорошених осередків української еміграції у 1922 р. у Бухаресті створюється Український комітет з питань надання допомоги емігрантам Румунії, який очолив відомий буковинський публіцист Д. Геродот. Згодом головою Комітету був український дипломат, очільник місії УНР у Румунії К. Мацієвич. Упродовж міжвоєнної доби ця організація відкрила свої філії у найбільших містах Румунії, де оселилися вихідці з українських земель, і перетворилася у потужний центр еміграції.

Ольга Гузар тісно спілкувалася з відомою письменницею та публіцистом, сенаторкою польського сейму Оленою Кисілевською. Пані Олена гостювала у Гузарів щороку. Ще у 1912 р. у львівській газеті «Діло» з'явився безкоштовний додаток «Жіноче діло», який редагувала О. Кисілевська. Згодом часопис змінив назву на «Жіноча воля». У 1925 р. у своєму помешканні О. Кисілевська заснувала часопис «Жіноча доля», який був дуже популярним не лише у Галичині, але й на Буковині. Син Кисілевської Володимир – у майбутньому відомий історик і соціолог, у 1932-1939 рр. очолював Українське Бюро у Лондоні, яке водночас координувало діяльність

ОУН у Великобританії, допомагав матері у видавничих справах. Пані Ольга отримувала від Олени Кисілевської дуже багато матеріалів, які вона передавала до редакції газети «Самостійність». Крім того, О. Гузар підтримувала стосунки з Ольгою Кобилянською, Наталею Кобринською, Євгенією Макарушковою (Мулик), Ольгою Басараб та Оленою Телігою. У домі на вул. Ю. Федьковича нерідко гостювала письменниця Ірина Вільде.

Ольга підтримувала дружні взаємини з публіцистом Дмитром Донцовим і його дружиною Марією Бачинською-Донцовою – відомою поетесою, журналісткою та громадською діячкою. Галичанка Марія походила зі славного священицького роду Устияновичів, була добре освіченою, інтелігентною людиною. У добу УНР працювала в дипломатичних місцях у Данії, Німеччині та Швейцарії. Активно співпрацювала у товариствах «Сокіл», «Січ», «Пласт». У 1926-1927 рр. Марія головувала у Союзі Українок – найбільшій жіночій організації на західноукраїнських теренах, що виникла у результаті перейменування товариства «Жіноча громада». Ця організація мала на меті формування правосвідомості жіноцтва, їхньої активної життєвої позиції, участь у всевітньому жіночому русі. М. Донцова брала активну участь у всіх жіночих форумах, які проводилися Союзом Українок. Саме тут і перетнулися шляхи Марії з Ольгою Гузар. Марія також допомагала своєму чоловіку Дмитру видавати журнал-альманах «Вісник». Родина Гузарів регулярно підписувалася на цей альманах. Примірники «Вісника» надходили на адресу їхньої садиби. Часті листи та бандеролі з журналом постійно привертали увагу румунських органів безпеки, бо ж публікації у журналі носили антипольський та антирумунський характер.

Ольга Гузар добре володіла німецькою, французькою, румунською й англійською мовами, тому займалася перекладами, сама писала матеріали для різних видань, публікуючись під криптонімом «О.П.Г.» (Ольга Павлюх Гузарєва) [2]. Її статті друкувалися на шпальтах газет «Діло», «Українське слово», що спочатку виходила у Парижі, згодом у Києві під редакцією її зятя Ярослава Оршана, часописів «Час», «Самостійність» і «Вісника».

У свідченнях багатьох буковинців знаходимо підтвердження тому, що родинна садиба Гузарів на вул. Ю. Федьковича була місцем, де перетиналися шляхи відомих письменників, політиків, видавців, студентства. Завдяки зусиллям пані Ольги в одній із кімнат будинку

містилася бібліотека з літературою, якою користувалася не лише родина, але й студенти. Тут зосереджувалися книги та брошури націоналістичного змісту, українські й іноземні журнали, газети, які Гузарі виписували з Лондона, Парижа, Праги та Львова [5]. Частим відвідувачем дому Гузарів був відомий громадський діяч, учитель, перекладач, справжній поціновувач книги Олексій (Лесь) Киселиця. Ще у 1909-1910 рр. він працював редактором у видавництві «Діточа бібліотека» товариства «Українська школа» у Чернівцях, згодом керував школою та «Читальнею» у Берегометі. Лесь Киселиця вільно володів німецькою, румунською, французькою, латиною, робив професійні переклади художньої літератури. Мав власне помешкання неподалік від будинку Гузарів на вул. Ю. Федьковича, що використовувалося як конспіративна квартира.

Цілодобове стеження румунських органів безпеки за родиною Гузарів завершилося гучним «ясьським процесом». Ольгу Гузар арештували 7 лютого 1942 р. У її власноруч підписаній заяві, датованій 7 лютого, Ольга зазначає, що мала контакти з братами Зибачинськими Орестом та Ярославом, які її поінформували про розкол в ОУН і створення ОНУ(м) та ОУН (б). Орест надав їй для ознайомлення лист С. Бандери до А. Мельника, а також відповідь Мельника на нього, інформативні речі, що стосувалися розбіжностей між двома відгалуженнями ОУН.

Ользі було висунуто обвинувачення у приналежності до ОУН. У садибі Гузарів було проведено обшуки. По цій справі проходило 15 осіб, серед яких була Ольга Гузар. 2 квітня 1942 р. Курція марціала винесла вирок. Відповідно до статті 2 DL № 17/942 та ст. 236/941 за зберігання зброї та статті 1 DL 4, 5, 7, DL 336/941 за причетність до підпільної організації, Л. Сербанович – 12 років, а Н. Кароль, С. Семенюку, І. Григоровичу, В. Гарарсу, М. Зибачинському – 10 років примусових робіт, Ю. Фурману, І. Руснаку, О. Гузар, Є. Гуменюку, Р. Струтинському, К. Гарасу, М. Гарасу – 3 роки ув'язнення, Г. Козьмику – 6, О. Лютику – 7 років примусових робіт і відшкодування судових витрат у розмірі 1 тис. левів [8].

22 червня 1944 р. вона вийшла з тюрми та проживала у Бухаресті під наглядом поліції. Після капітуляції Румунії з дозволу військового керівництва Бухареста від радянського командування 7 жовтня 1944 р. Ольга отримала дозвіл на в'їзд до СРСР, а наприкінці ли-

стопада 1944 р. повернулася у Чернівці. До міста прибула 1 грудня 1944 р. Влаштувалася на роботу до міської поліклініки.

Вже через два тижні, а саме, 15 грудня 1944 р. органи НКВС винесли постанову про арешт Ольги Гузар за підписом заступника начальника 10-го відділення 2-го відділу УНКДБ по Чернівецькій області ст. лейт. держбезпеки Розенберга [2]. 16 грудня датовано ордер № 402 про обшук, однак він не був проведений, оскільки Ольга лише нещодавно повернулася з Румунії до Чернівців з ув'язнення та не мала постійного місця проживання, оскільки в її садибі поселився радянський офіцер.

Пройшовши важкі випробування долі, Ольга була вимучена переслідуваннями, ув'язненням, розривом з чоловіком і дітьми, повернулася до Буковини вже з підірваним здоров'ям. Незважаючи на це, вона трималася дуже стійко під час допитів у радянських казематах. Для чинення психологічного тиску на знесилену жінку, 26 грудня їй був зачитаний протокол допиту її чоловіка Володимира Гузара від 23 вересня 1944 р. Нам не вдалося знайти в архівах КДБ оригінал цього документу, щоб підтвердити його справжність. Під протоколом відсутній підпис В. Гузара. Оригінал начебто був підшитий до справи № 225 по обвинуваченню Ростислава Гузара, але дивним чином зник, або ж його взагалі ніколи не було. Тобто, швидше всього маємо справу зі сфабрикованими радянською владою свідченнями. На це також вказують численні перекручення дат, імен, прізвищ і фактів, які присутні у цьому псевдопротоколі [2, арк. 26-27зв.]. Ці кілька сфальшованих сторінок послугували підставою для обвинувачень Ольги у підпільній діяльності.

18 січня 1945 р. фельдшером внутрішньої тюрми УНКДБ Чернівецької області Александровою була видана довідка про те, що Ольга не може бути виведена для слідчих дій через те, що у неї при медогляді виявлено субкомпенсований порок серця. Тому 19 січня з'явилася відповідна постанова про призупинення слідчих дій до її одужання. 19 лютого фельдшер констатувала покращення стану та виявила «старечу дряглисть». Тому дозволено далі продовжувати слідчі дії. 3 квітня фельдшер видала нову довідку про те, що ув'язнена годиться до легкої праці та може йти по етапу [2]. В обвинувальному висновку по слідчій справі № 467 від 4 квітня 1945 р. Ольга Гузар підпадала під ст.ст. 54-1 п.а та 54-11 УК УРСР. На підставі ст. 204 УПК УРСР слідчу справу

№ 467 передати воєнному прокурору Львівського воєнного округу по ЧО для висновку та направлення на Особливу Наряду при НКДБ СРСР. Захід обрати – 10 років виправно-трудова таборів без конфіскації майна через його відсутність.

Дивно, але справа Ольги Гузар була направлена з київського НКДБ УРСР на розгляд Особливої Наряду при НКВС СРСР 27 травня, а вона вже була п'ять днів мертва (офіційно Ольга померла 22 травня) [2]. В Акті про смерть ув'язненої записано, що начальник тюрми УНКДБ молодший лейтенант держбезпеки Тихоненко та фельдшер Александрова оглядали тіло покійної Ольги Гузар, якій встановлено діагноз некомпенсований порок серця. Вони констатували ненасильницьку смерть.

23 травня 1945 р. справу Ольги Гузар було закрито та передано до архіву відділу «А» УНКДБ Чернівецької області. Справу припинив старший уповноважений відділу «А» майор Вольський. Проте, досить дивно, що, «утверждаю» на цій постанові датоване аж трьома місяцями пізніше – 24 серпня 1945 р.

17 квітня 1991 р. заступник прокурора Чернівецької області прийняв постанову про зміну підстав припинення кримінальної справи через відсутність складу злочину у діях Ольги Гузар, бо її націоналістична діяльність не була доведена. Постанова Вольського про припинення справи у зв'язку зі смертю О. Гузар була відмінена як незаконна. 22 листопада 1991 р. видано довідку про реабілітацію № 13/964-91.

Таким чином, йдеться про непересічну особистість, активну громадську діячку, навколо якої гуртувалося усе свідоме українське жіноцтво Буковини у 1920-1930-х рр. Вона сміливо пропагувала гендерні питання далеко за межами свого краю. Проте життя та загибель Ольги Гузар стали прикладом складної трагічної жіночої долі в історії боротьби українців за незалежність. Через свої переконання та непохитність Ольга зазнала жахливих тортур і цькувань від окупаційної влади.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА:

1. Антонова Т. Жінка та її «мирні», «напівмирні» й «воєнні» ролі в боротьбі ОУН і УПА / Тетяна Антонова // Український визвольний рух / Центр досліджень визвольного руху, Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України. – Львів, 2007. – 36. 9. – С. 138-147.
2. Державний архів Служби безпеки України в Чернівецькій області (далі – ДАСБУЧО), спр.П-1615, арк.25, 26-27зв., 34-38, 45.
3. ДАСБУЧО, спр.П-5078, 61 арк.
4. ДАСБУЧО, спр.П-53958, арк.16.
5. ДАСБУЧО, спр.П-54020, 37 арк.
6. Державний архів Чернівецької області (далі – ДАЧО), ф.286, оп.2, спр.404, арк.51зв.

7. ДАЧО, ф.30, оп.4, спр.613, арк.13.
8. ДАЧО, ф.30, оп.4, спр.614, арк.23.
9. ДАЧО, ф.30, оп.4, спр.615, арк.21.
10. Крайній І. Жіночі обличчя ОУН-УПА / Іван Крайній // Україна Молода. – 2005. – 9 червня (№ 105).
11. Кісь О. Між особистим і політичним: гендерні особливості досвіду жінок-учасниць національно-визвольних змагань на західноукраїнських землях у 1940-1950-х роках / Оксана Кісь // Народознавчі Зошити. – 2013. – № 4. – С. 591-599.
12. Мандрик М.В. Жіночі обличчя українського підпілля – гендерний принцип чи «чоловіча» історія боротьби (історіографічне осмислення) / Марія Мандрик // Культура народів Причорномор'я. – 2009. – № 162. – С. 129-134.
13. Мандрик М. Український націоналізм: становлення в міжвоєнну добу / Передмова Василя Вериги / Марія Вікторівна Мандрик. – К.: Вид-во імені Олени Теліги, 2006. – 392 с.
14. Онишко Л. Зв'язкові Романа Шухевича у 1945-1947 роках / Л.Онишко // Національні рухи опору в Східній і

Центральній Європі кінця 1930 – середини 1950-х років. Матеріали Міжнародної науково-теоретичної конференції. – К., 2005. – С. 112-117.

15. Онишко Л. Катерина Зарицька (з нагоди 90-річчя від дня народження) / Л.Онишко // Визвольний шлях. – 2005. – № 3. – С. 98-108.

16. Портрет поета, мальований генералом [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://lib.if.ua/franko/1314084244.html>

17. Стерчо П. Карпато-Українська держава: До історії визвольної боротьби карпатських українців у 1919-1939 роках / Петро Юрійович Стерчо. – Львів: За вільну Україну, 1994. – 288 с.

18. Центральний державний архів вищих органів влади та управління, ф.3833, оп.3, спр.1, арк.230.

19. Чайковський А. Пам'яті покійного генерал-авдитора Захара Павлуха / Андрій Чайковський // Діло. – 1934. – № 57.

Мандрик-Мельничук Марія Історія жінок у боротьбі за незалежність: Ольга Гузар

Проаналізовано життєвий шлях і багатогранну діяльність однієї з найцікавіших жіночих постатей у боротьбі за українську незалежність. Уперше на основі опрацювання карних справ з фондів архіву Служби безпеки України відтворено родовід, коло родинних і громадських зв'язків Ольги Гузар – засновниці, очільниці та членкині низки жіночих товариств, які діяли на Буковині у 1920-х-1930-х рр.

Ключові слова: меценат, греко-католик, «українське питання», незалежність, жіноча історія

Мандрик-Мельничук Марія Історія жєнщин в борьбе за независимость: Ольга Гузар

Проанализирован жизненный путь и многогранная деятельность одной из самых интересных личностей в борьбе за украинскую независимость. Впервые на основании изучения криминальных дел из фондов архива Службы безопасности Украины восстановлена родословная, круг родственных и общественных связей Ольги Гузар – основательницы, председателя и члена многих женских обществ, которые действовали на Буковине в 1920-х-1930-х гг.

Ключевые слова: меценат, греко-католик, «украинский вопрос», независимость, женская история

Mandryk-Melnychuk Mariya The history of woman in the struggle for independent: Olga Huzar

The article analyzes the life and various activities of an outstanding person, very intellectual woman, social activist, philanthropist and patron of art Olga Husar. Her personality considered in the context of the formation of the Ukrainian social and political movements in Bukovina during the first half of the twentieth century.

Had reproduced the genealogy of Olga Husar and her circle of personal and social contacts. Among her friends and acquaintances was a well-known activist of Bukovina, Galicia, Transcarpathia, senators, writers, editors of famous magazines, translators, Church leaders. Had disclosed her role in the formation and development of women's movement in Bukovina. One of the main activities of Olga Husar was to draw attention to women's rights, the need for access to education, participation in political and public life.

She often spoke at women's forum in Europe, described the situation of women in the Ukrainian territories of harassment by Romanian authorities against Ukrainians. Repeatedly made petitions, often published their materials on the pages of famous newspapers and magazines. Olga Husar during 1920-1930s were able to accumulate around women of Bukovina, which were part of a different religious, cultural and artistic societies. Her house became a place of gatherings of the intellectual elite of Bukovina and students. Based on the analysis of criminal cases in the archive of the security Service of Ukraine, materials of interrogations, protocols, certificates, intelligence reports shown to the difficult circumstances of life of this extraordinary woman, persecution from the occupying regimes, the indomitable spirit and true patriotism. Olga Husar became a model of courage, intelligence, erudition, dedication.

Keywords: patron of art, Greco-catholic, «Ukrainian question», independence, woman history

Рецензенти:
Михайлуца М.І., д.і.н., професор
Шитюк М.М., д.і.н., професор

Надійшла до редакції 31.03.2017 р.

НАШІ АВТОРИ

Андреєва Катерина – магістр міжнародних відносин, Чорноморський національний університет імені Петра Могили (м. Миколаїв)

Белова Ольга – аспірант Національної наукової сільськогосподарської бібліотеки Національної академії аграрних наук України (м. Київ)

Бурлак Ганна – провідний фахівець Національного наукового центру «Інститут виноградарства і виноробства імені В.Є.Таїрова» Національної академії аграрних наук (смт. Таїрове, м. Одеса)

Вовчук Людмила – кандидат історичних наук, старший викладач кафедри міжнародних відносин та зовнішньої політики Чорноморського національного університету імені Петра Могили (м. Миколаїв)

Доморослий Валентин – кандидат історичних наук, доцент кафедри соціально-гуманітарних і правових дисциплін Уманського національного університету садівництва (м. Умань, Черкаська область)

Доценко Віктор – доктор історичних наук, доцент, професор кафедри теорії права та держави Навчально-наукового інституту права Університету Державної фіскальної служби України (м. Ірпінь, Київська область)

Жмака Віталій – кандидат історичних наук, доцент кафедри історії України Сумського державного педагогічного університету імені А.С.Макаренка (м. Суми)

Іваннікова Ірина – магістр міжнародних відносин, Чорноморський національний університет імені Петра Могили (м. Миколаїв)

Мандрик-Мельничук Марія – доктор історичних наук, доцент, доцент кафедри соціальної медицини та організації охорони здоров'я Вищого навчального закладу України «Буковинський державний медичний університет» (м. Чернівці)

Маслійчук Володимир – кандидат історичних наук, доцент, докторант Харківської державної академії культури (м. Харків)

Матлай Любава – кандидат історичних наук, асистент кафедри політології та міжнародних відносин Національного університету «Львівська політехніка» (м. Львів)

Матухно Юлія – аспірант історичного факультету Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара (м. Дніпро)

Михайлюк Марина – кандидат історичних наук, докторант Інституту української археографії та джерелознавства імені М.С.Грушевського НАН України (м. Київ)

Нефедов Костянтин – кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри документознавства та української мови Національного аерокосмічного університету імені М.Є.Жуковського «ХАІ» (м. Харків)

Петрученко Олексій – здобувач кафедри «Екологія та безпека життєдіяльності на залізничному транспорті» Державного економіко-технологічного університету транспорту МОН України (м. Київ)

Распутіна Лідія – студентка історико-філософського факультету Київського університету імені Бориса Грінченка (м. Київ)

Срібняк Ігор – доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри всесвітньої історії Інституту суспільства Київського університету імені Бориса Грінченка (м. Київ)

Стоколос Надія – доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри релігієзнавства і теології Національного університету «Острозька академія» (м. Острог, Рівненська область)

Теплова (Чорноіваненко) Інна – кандидат історичних наук, викладач кафедри історії України та методики викладання Херсонського державного університету (м. Херсон)

Ткачук Віталій – аспірант кафедри давньої та нової історії України Київського національного університету імені Тараса Шевченка (м. Київ)

Ухач Василь – кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри теорії та історії держави і права Тернопільського національного економічного університету (м. Тернопіль), докторант Переяслав-Хмельницького державного педагогічного університету імені Г.Сковороди (м. Переяслав-Хмельницький, Київська область)

Хоменко Віталій – аспірант Інституту української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України (м. Київ)

Хомутовська Ірина – кандидат історичних наук, викладач вищої категорії коледжу Миколаївського національного університету імені В.О.Сухомлинського (м. Миколаїв)

Шеретюк Руслана – доктор історичних наук, доцент, професор кафедри образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва Рівненського державного гуманітарного університету (м. Рівне)

ОСНОВНІ ВИМОГИ
до наукового рівня й оформлення статей
до журналу «ЕМІНАК»

1. У вступній частині статті обґрунтовується актуальність обраної теми, науково-теоретична та практична значимість у світлі основних завдань сучасної історичної науки.

2. Дається короткий огляд того, що вже зроблено з даної проблеми дослідниками, наскільки ця тема висвітлювалася в літературі. Вказати, що саме спонукало автора вдатися до цієї теми (абсолютне невисвітлення, нез'ясовані окремі питання, положення попередніх дослідників, які вимагають уточнення, незгода автора з загальноприйнятими науково-теоретичними положеннями, абсолютно новий погляд на проблему тощо).

3. Автор повинен коротко сформулювати мету своєї статті та її основні завдання.

4. Виклад змісту статті має бути логічно послідовним, із зазначенням часу і місця події, персоніфікований (там, де потрібно). Кожне положення статті має бути обґрунтоване конкретним фактичним матеріалом з посиланнями на джерела та літературу.

5. Стаття не повинна бути перевантажена однорідним, малозначущим чи випадковим фактичним матеріалом. Численні факти одного порядку необхідно зводити у таблиці, які повинні мати заголовок та вказівку на джерела, на підставі яких зроблені таблиці, графіки, діаграми тощо.

6. Стаття мусить носити творчий, самостійний характер, повинна виключати будь-яку спробу плагіату. При використанні ідей, думок, положень інших авторів слід обов'язково посилатися на них.

7. Дискусійні моменти, підняті у статті, сприятимуть підвищенню її наукового рівня, власна думка автора свідчитиме про свіжий, неупереджений погляд на проблему.

8. Подана до друку наукова праця має закінчуватися висновками, до яких дійшов автор, досліджуючи обрану ним тему. Ці висновки мусять засвідчити ту новизну, той внесок, який вніс автор у розв'язання тієї чи іншої проблеми.

9. До статті додаються короткі біографічні відомості (ПІБ, рік народження, науковий ступінь, звання, місце роботи, основні наукові інтереси, тема дисертаційного дослідження або основний напрямок роботи, домашню та робочу адреси, контактний телефон).

ВИМОГИ ДО ОФОРМЛЕННЯ СТАТЕЙ:

1. Матеріали приймаються в електронному вигляді (редактор MS Word) на диску CD-R (RW) (бажана відправка на e-mail: alextrigub@ukr.net).

2. **Параметри оформлення тексту:** формат аркуша – А-4 (210x297мм), верхнє, нижнє та праве поля – 20 мм, ліве поле – 30 мм, розмір символу (кегель) – 14, міжрядковий інтервал – 1,5, гарнітура «Times New Roman». У лівому верхньому кутку – індекс УДК, далі по центру – назва статті, наступний рядок – ім'я та прізвище автора, наступний – місце роботи у називному відмінку, далі – адреса місця роботи, й останній рядок – електронна адреса автора. Далі – текст статті.

3. **Обсяг статті** не повинен перевищувати 1 др. аркуша (40 тисяч знаків з пробілами, без урахування анотацій).

4. **Назва файлу** тільки латинськими літерами, бажано прізвище автора (напр., Iwanow_Kyiv); прослідкуйте, щоб на диску, що надходить до редакції, не було зайвих файлів.

5. Стаття має бути написана літературною українською чи англійською мовами, мати **КОРОТКІ АНОТАЦІЇ ТА КЛЮЧОВІ СЛОВА – УКРАЇНСЬКОЮ ТА РОСІЙСЬКОЮ МОВАМИ, А АНГЛІЙСЬКОЮ – РОЗШИРЕНУ** (перекладаються також ім'я та прізвище, назва статті).

6. **Оформлення посилань**: посилання наскрізні у квадратних дужках, тобто – [1]... [2] і т.д. (**ЗАБОРОНЯЄТЬСЯ** робити автоматичні кінцеві посилання, в окремих випадках дозволяється підсторінкове посилання);

У кінці тексту: **Джерела та література**: іде нумерований список посилань. Література повинна бути оформлена з усіма бібліографічними відомостями: автор, назва, місце видання, вид-во, рік видання, сторінка на яку Ви посилаєтесь (за останніми вимогами).

Наприклад: в тексті ...[1] ...[2].

Відповідно у списку літератури:

1. Білокінь С. Розгром Київського Єпархіального Управління 1923 року / Сергій Білокінь // Київська Старовина. – 1999. – № 1. – С. 101.

2. Держархів Дніпропетровської області (далі – ДАДО), ф.П-1, оп.1, спр.1602, арк.98.

3. Грушевський М. Історія України-Руси / Михайло Сергійович Грушевський. – К.: Либідь, 1996. – С.351-354.

7. Бібліографічний список озаглавлюється – **Література, АБО Джерела та література**. Опис видання подається із дотриманням усіх бібліографічних вимог (прізвище та ініціали автора, назва роботи, місце видання, видавництво, рік, сторінку чи аркуш на який ви посилаєтесь).

8. Фотографії, малюнки, схеми тощо подаються окремим файлом формату .tiff, .jpg, .jpeg. Якомога вищої якості (не менше 200 dpi).

З більш детальними вимогами до оформлення посилань, статей та їх приклади й актуальні умови публікації Ви можете ознайомитися на сайті журналу за адресою <http://www.eminak.mksat.net>

Науковий щоквартальник
«ЕМІНАК»

№ 2 (18) (квітень-червень) 2017
Том 1

Комп'ютерний набір – Смирнов Л.І.
Комп'ютерна верстка та макетування –
Смирнов О.І.

Оригінал-макет підготовлений у
«Творчій майстерні Науково-дослідного центру
"Лукомор'є"»
Інститут історії, політології та права,
площа Адміралтейська, 1, м. Миколаїв, 54003

Здано до набору 11.05.2017 р. Підписано до друку 15.05.2017 р. Папір офсетний. Формат 60x84/8. Гарнітура «Cambria». Друк лазерний. Обл.-вид. арк. 16,1. Наклад 100 прим.

Віддруковано з готового оригінал-макету
на власному обладнанні Науково-дослідницького центру
"Лукомор'є" «Державного підприємства «Науково-дослідний центр
"Охоронна археологічна служба України"»
Інституту археології НАН України